

Magie anthroposofických staveb očima architekta

Oldřich Hozman

Krystalické architektonické formy promlouvající svým vlastním jazykem. Co se skrývá v jejich tvarech a barvách? Je to vztah stavby k člověku, odraz jeho skrytě vnímaných rytmů a proporcí...

Jeden z citátů zakladatele antroposofie Rudolfa Steinera říká: *"Člověk jako hotový tvar vzešel z pohybu. Hotová forma člověka vznikla z utvářejících se a uvolňujících se praform. To co se pohybuje, vychází z klidného tvaru. Klidné, spočívající, se původně tvoří z pohybu."* Antroposofické stavby tedy přicházejí zpět k praformám a napomáhají lidské podstatě pohybu a orientaci v prostoru.

Antroposofická architektura farem pro mentálně postižené

Jednou z antroposofických aktivit je péče o mentálně postižené v zařízeních typu camphill. Jde vždy o komunitní společenství žijící na ekofarmách nebo ve skupinách budov, kde jsou v rámci programu vytvořeny vhodné podmínky pro rozvoj a pobyt svěřenců. Tyto oázy poskytují tělesně i duševně postiženým šanci rozvíjet svůj stav tím, že podporují jejich vlastní schopnosti a způsoby projevu. Architektonické uspořádání těchto zařízení tomu v mnoha případech promyšleně napomáhá. Jak?

Tak například: už tvary a dispozice budov zde hrají svojí léčivou roli. Je toho dosaženo nejen organickým uspořádáním všech prvků i obytného prostoru, ale i navozovaným vztahem ke způsobu jak člověk podvědomně vnímá prostor. Formy těchto staveb už na první pohled působí velmi neobyčejně. Často až pohádkovským dojmem. Po delším pobytu a pozorování pohybu obyvatel poznáme jak jim architektonické formy pomáhají orientovat se v prostoru. Uspořádání areálů a budov

camphillů také odráží naše podprahové vnímání známých prostorových znaků. Jsou pro nás uchopitelné a dávají nám svojí přítomností jistotu snáze se orientovat. Tím mají obyvatelé antroposofické architektury usnadněn svůj rozvoj. Nejsou dezorientováni a prostorové ztvárnění obytného prostoru jim neubírá energii. Uvedme si některé příklady důležitých prostorových forem a principů energii naopak dodávajících tím, že nám jsou známé. Pro názornost je zařazeno i několik příkladů jiných druhů antroposofických budov. Příklady dělím na charakteristické znaky a prvky typické pro tyto stavby:

CESTY, VSTUPY, DVORY A NÁDVOŘÍ

Již při koncipování přístupu do těchto "minisvětů" dbají architekti na navození příjemné atmosféry. Cesty jsou upravené a čisté, jasně vymezené. Často je středem camphillu vnitřní dvorana. Symbol a funkce cesty i dvora nás vedou, ohraničují nás, dávají nám jistotu před vstupem dovnitř. Vstupní dveře jsou chápány jako předěl mezi vnějškem a vnitřkem. Antroposofické tvarosloví zde je nejčastěji osově s centrálním motivem směřujícím vzhůru. Podprahově tak zde vnímáme nahoru rostoucí optimistickou energii zvoucí dovnitř:

VSTUPNÍ HALY, ZÁDVEŘÍ A CHODBY

Jsou prostorné a světlé. Tvar a atmosféra těchto dispozičních částí staveb je symbolickou otevřenou náručí, chodby nejsou přímé, ale vlní se a nebo jsou zalomené. Jsou prostorem, který vítá a vyzývá k pokračování. Jsou předělem mezi vnějším, vnitřním a dalším prostorem, místem, kde se člověk snadno zorientuje:

ZAČLENĚNÍ STAVEB DO OKOLÍ, PRINCIP DISPOZIČNÍHO USPOŘÁDÁNÍ

Umístění staveb v krajině a jejich vnitřní uspořádání sleduje více hledisek. Je to hlavně vhodná orientace ke světovým stranám. Jih je vnímán jako aktivní, proto jsou tímto směrem plánovány obytné místnosti kde se nejvíce žije. Sever je často stranou vstupů a chodeb. Jižní fasády antroposofických staveb jsou dostatečně prosklené a tvarově otevřené. Severní jsou jakoby zabalené dovnitř. Budova je vnímána jako tělo, čelo je aktivní, záda jsou klidnou stranou. Důležité je také sociální hledisko vztahu staveb k okolí. Smyslem existence camphillů je navázat širší kontakty s obyvateli lokality. Ve volné krajině je to třeba

vztah k cestě jdoucí okolo. Ve městě jde o to vhodně splynout s okolní zástavbou a začlenit se do povědomí lidí, kteří v okolí žijí.

JÍDELNY A SPOLEČNÉ OBYTNÉ PROSTORY

Místo setkávání u společného stolu a symbolika společných zásluh o pokrmy - tak lze často charakterizovat centrální prostor camphillovských domů. Krásné velké jídelní stoly s přirozenou strukturou dřeva sladěnou s barevným prostíráním: místo které spojuje, kde je možné se setkat a podělit se nejenom o stravu (dílem z vlastnoručně vypěstovaných produktů za domem), ale i o zážitky uplynulého dne. U stolu a s pomocí stolování se učíme být lidskými.

DÍLNY

Srdcem camphillovských farem jsou dílny. Zde se odehrává to hlavní. Arteterapie řemeslnou prací přizpůsobenou schopnostem svěřenců.

SPOLEČENSKÉ SÁLY

Většina camphillů má svoje sály. Plní kulturní roli. Konají se zde setkání, oslavy, představení a různé formy společné zábavy ale i veřejných programů.

ZAHRADY

K lidským sídlům patří upravené venkovní prostranství. Antroposofické pojetí zahradních úprav vychází z co nejpřirozenějšího uspořádání rostlinných společenství. Na první pohled bujné porosty po bližším poznání promlouvají jako promyšlené doplňující se celky.

POKOJE

Jsou privátní zónou jednotlivce. I důležitou součástí stavby. Osobní prostor je předpokladem kvalitního odpočinku, relaxace a dalšího přirozeného rozvoje individuality obyvatele.

POLE A ZEMĚDĚLSTVÍ

Součástí většiny camphillů jsou zemědělské farmy. Prací na nich se naplňují terapeutické i ekonomické funkce komunity. Podstatný je zde

fakt ztotožnění se s významem pěstování plodin - základu lidské potravy.

PRODEJNY

Malé obchůdky s výrobky plní v camphillech svou společenskou i ekonomickou roli.

VLASTNOSTI ANTROPOSOFICKÉ LITERATURY

Hlavní důležité vlastnosti, které jsou antroposofickým typem architektury vyjadřovány, jsou tedy: vztah k rytmu jakým člověk vnímá prostor a vztah k cyklům a rytmu přírody – k vesmíru. Antroposofická architektura svými formami člověku pomáhá lépe nalézt jeho místo v prostoru, usnadňuje mu pobyt a pohyb. A to hned několika způsoby.

Protože vnímáme prostor v pojmech jako nahoře a dole, vlevo a vpravo, tma a světlo či hranaté a oblé, nabízí těla těchto staveb snadno uchopitelné vjemy a z nich plynoucí snazší orientaci a manipulaci s naším tělem v prostoru. Na první pohled nás často zaujmou zkosené rohy a otupené hrany, jakoby krystalické formy. Je to z několika důvodů. Jedním je vliv na naši pozornost. Existuje-li ostrý roh či kout, přitahuje pozornost. Pozornost není nic jiného než výdaj energie. Zjemnělá náročí a vyplněné rohy nám tedy zjemňují vjem, nechávají naši energii klouzat pohledem po tvarech. Nemusíme se zastavit, můžeme rytmicky pokračovat svým přirozeným pohybem v prostoru nebo setrvat v klidu, aniž bychom ulpívali na hranicích tvarů.

Základní objemy hmot v přírodě jsou často vně i uvnitř tvořeny jakýmsi symbolicky řečeno schránkami. Krystalickými formami z říše nerostů. Oblinami ve světě rostlinné a živočišné. Dochází tím k zaoblení, k zlidštění pravoúhlého tvaru. Konečnou formou by byla koule či vejce – symbol celistvosti univerza.

Obchod v camphillu na jihovýchodě Anglie.

Další typickou vlastností antroposofických staveb je vztah tvaru jejich dispozice a orientace místností ke světovým stranám a k proměně dne a noci. Je to základní lidské vnímání prostoru podle kterého se podvědomně orientujeme. Antroposofické budovy mají vždy jednu za svých stran otevřenou a více prosklenou. Většinou je to obytná prostora orientovaná na jih. Vstupy, haly a méně využívané místnosti jako třeba koupelny a chodby jsou postaveny směrem k severu a často i do svahu. Člověku se tak nabízí možnost přirozeně souznít s rytmem slunce a z něho vyplývající dynamikou dne. V konečném důsledku z takové koncepce zase vyplývá usnadnění pobytu – života v obytném prostoru, tím že je přirozeně chápán ve smyslu aktivní a klidné strany domu, tedy vztahu ke světovým stranám. Harmonická architektura dodává energii nejenom nám, ale i místu samotnému a jeho okolí.

Mimořádnou stavbou naplňující tyto principy je waldorfská mateřská školka v německém **Sorsumu**. Její prostory jsou dokumentovány na několika výše uvedených záběrech. Působí impozantním dojmem. Její budova navržená architektem prof. G. Minkem z Kasselu je postavená z nepálené hlíny. Většina místností, které jsou zaklenuté kopulemi, je zakryta zazeleněnými střechami. Objekt tedy velmi dobře splývá s okolní přírodou. Prof. Minke je jedním z tvůrců, kteří zastávají ryze netechnicistní postoj k realizacím ekologické architektury. Ve svých návrzích staveb omezuje na minimum i technická solární zařízení. Vše řeší co nejpřírodnějším

možným způsobem. Převážné použití nepálené hlíny je toho důkazem. Materiál na stavbu vzešel ze země a snadno se tam zase vrátí. Pobytem v takovém prostoru si uvědomujeme snadněji naši podstatu a vytváříme si bližší vztah k Zemi. Prostředí tohoto typu nám pomáhá být lépe "uzemněni", to znamená bystřeji vnímat a bezprostředněji se rozhodovat. Zarostlé střechy výborně izolují a svým porostem se stávají součástí okolní přírody. Zadržují přirozeně dešťovku a napomáhají tak koloběhu vody v krajině. Kopule mají co se týče obestavěného prostoru nejmenší plochu povrchu. Dochází zde tedy k minimalizaci tepelných ztrát.

Co se týče architektonické koncepce této stavby, je velmi jasná a čistá. Tvoří jí kruhový centrální prostor s obchozí chodbou na kterou navazují jednotlivé třídy mateřské školky. Ty mají vždy svoje dvě místnosti. Jednu zaklenutou centrální klenbu a kuchyň s jídelnou s trémovým stropem. Celé pojetí a estetické ztvárnění vychází z antroposofické filosofie. Budova je živým organismem. Má krásné měřítko a lidský rozměr. Jednotlivá oddělení mají několik dětských průchodů a okének. Interiéry a nábytek mají malé přiměřené rozměry. Vše je krásně jemně barevné. Sytější pigment barvy okru na spodní zdi kopule symbolizuje vztah k zemi. Barva směrem nahoru zesvětlová až do čirého cihlového tónu u horního světlíku. Vzhůru je jemné nebe, dole hutná země. Zažité vnímání vnějšku je tak podporováno i uvnitř stavby.

Sled, rytmus, obrazy a nálady - to vše lze, jak je právě zde skvěle vidět, formou architektury vyjádřit. Jen se to prostě musí umět...

Autor textu a fotografií: akad.arch.Oldřich Hozman